

ЗМІСТ

Розділ 1	9
Розділ 2	23
Розділ 3	47
Розділ 4	66
Розділ 5	97
Розділ 6	113
Розділ 7	142
Розділ 8	176
Розділ 9	212
Розділ 10	238
Розділ 11	256
Розділ 12	278
Розділ 13	306
Розділ 14	319
Розділ 15	353
Розділ 16	385
<i>Епілог</i>	404
<i>Подяки</i>	410
<i>Про автора</i>	413

*Моїй прекрасній мамі —
від неї мені дісталася любов
до тенісу і до слів*

Розділ 1

Тігре, Аргентина

СКОРО ПІВНІЧ, скоро має прийти і Роджер Федерер. Ми, журналісти, звикли чекати. Цього разу чекати довелося в передмісті Буенос-Айреса, в лімузині з водієм. По радіо крутили сумну баладу Еріка Кармена «Сам». Якраз у тему: я сидів у машині сам, переглядав нотатки й думав про майбутнє інтерв'ю з Федерером. Навряд чи пісня про самотність підходила йому. Принаймні не зараз.

На календарі була середина грудня 2012 року. Вдалих рік: Федерер виграв Вімблдон — перший титул Великого шлему за два сезони — і повернувся на вершину рейтингу. І ось він уперше в житті приїхав у Південну Америку зіграти серію виставкових матчів — квитки на них розкупили за кілька хвилин. Дружина Мірка й трирічні доньки-двійнята лишилися вдома у Швейцарії.

Федереру щедро заплатили: 2 мільйони за шість матчів. Якщо поділити 8,5 мільйона призових, які він заробив у 2012-му, на кількість зіграних у сезоні офіційних матчів, вийде менше. Та річ не тільки в грошах. Федереру було цікаво приїхати, лишити слід у пам'яті, хоч він був втомлений, бо довгий тенісний сезон — 11 місяців — забрав багато фізичних і душевних сил.

Інші чемпіони, люди й без того заможні, охоче відмовилися б від мук джетлага і далекої дороги, проте Федерер і його агент Тоні Годсік мислили масштабно: їх цікавили новий ринок і нові емоції. Латиноамериканське турне — спершу Бразилія, потім Аргентина — перевершило їхні сподівання. Про це свідчив аншлаг на 20-тисячному стадіоні, спеціально змонтованому в Тігре. Федерер зібрав рекордну для аргентинського тенісу аудиторію, а ця країна пишалася такими видатними

тенісистами, як Гільєрмо Вілас, Габрієла Сабатіні і Хуан Мартін дель Потро (суперник Федерера, і то незручний).

«Для Хуана Мартіна це був цікавий, але трохи дивний досвід, — розповідав Франко Давін, тодішній тренер дель Потро. — Він удома, в Аргентині, а Федереру аплодують гучніше».

І так було в багатьох тенісних країнах. Федерер скрізь грав, як удома, і цього разу теж. Попри пізню годину під стадіоном чекало кількасот фанів: люди залазили на ящики, щоб краще бачити; дітей садовили на плечі; час від часу спалахували блискавки фотоапаратів, бо люди тримали палець на кнопці, щоб не прогавити момент.

Усі спокійно чекали. Аж ось із бічних дверей вийшов Федерер, і фанів охопило радісне збудження. Він підійшов до машини легкою ходою, хоч відбігав перед тим три сету проти дель Потро.

«Бувайте. Бай-бай», — невимушено помахав Федерер фанам, сідаючи в машину.

«Ну, як там воно?» — тим самим тоном звернувся він до мене.

Я їздив за Федерером по шістьох континентах. За двадцять років узяв у нього більше як двадцять інтерв'ю для «Нью-Йорк таймс» та «Інтернешнл геральд триб'юн». Де ми тільки не зустрічалися: у приватних літаках, у службових приміщеннях Вімблдону, на Таймс-сквер, у ресторанах у Швейцарських Альпах, у паризькому готелі «Крійон» із фантастичним виглядом на Пляс де ля Конкорд, поки майбутня дружина Федерера Мірка Вавринець міряла дизайнерський одяг.

Від багатьох інших знаменитостей спортивного світу Федерера відрізняє одна риса — він завжди ставить питання першим і то щиро, не для форми: як я доїхав? як мені турнір? як країна? як люди?

«Чому Роджер така цікава людина? Бо він цікава людина», — якось сказав мені Пол Аннакон, його колишній тренер.

Ми із сім'єю — а нас п'ятеро — у 2012-му теж з'їздили в турне: провели навчальний рік у різних країнах, починаючи з тримісячної поїздки по Аргентині, Чилі й Перу.

Федерер розпитував про цікаві місця (місто Арекіпа в Перу, заповідник Торес-дель-Пайне й острів Чилое в Чилі). Та найбільше його цікавила шкільна освіта: чи подобається нашим трьом дітям у школі, що вона їм дає. У цих питаннях можна було відчитати ще один натяк на те, що Федерер збирається й далі їздити на турніри із сім'єю, хоче, щоб діти були частиною його повсякденного життя, хоче показати їм світ.

«Ми з тих гостей, які постійно повертаються. Більшість турнірів граєш не один раз, тому й повертаєшся в різні міста. У тенісистів багато друзів по всьому світу», — казав він. «Це ніби дім, який завжди з тобою. Я вмю почуватися скрізь як удома, особливо коли поруч діти. І хочу створити для них це почуття, хочу, щоб їм було комфортно скрізь, де ми буваємо».

Прояв інтересу з боку Федерера — чи то з увічливості, чи то від щирого серця — задав тон розмови, але не вплинув на перебіг інтерв'ю. Таке ставлення роззброює співрозмовника, хоча це, здається, не входило в наміри Федерера. Водночас це створює острівець нормальності в морі екстраординарного, і ось цей момент Федерер транслює цілком свідомо. Він уміє стояти на п'єдесталі (багато тренувався), але часто підкреслює, що йому цікавіше спілкуватися віч-на-віч. Можливо, він навчився цього у мами, Лінет Федерер. Коли хтось чує її прізвище або продавець у крамниці, побачивши ім'я на кредитці, питає, чи вона, бува, не родичка *того самого* Федерера, Лінет відповідає «так», але швидко перемикає тему й питає, чи є у співрозмовника діти.

— Подивіться на це. Послухайте, — говорив він характерним баритоном, махаючи рукою у вікно. — Ми проштовхуємося крізь натовп у супроводі охорони. Це не те, з чим я стикаюся щодня, розумієте?

— Забавно, — сказав я. — А по-моєму, ви часто з цим стикалися.

— Та, слава Богу, ні, — відповів Федерер. — Я справді вважаю себе звичайним хлопцем, який просто живе життям професійного тенісиста, а життя професійного тенісиста проходить у всіх на очах — ти багато їздиш, виступаєш при повних

трибунах. Одразу бачиш реакцію людей. Розумієш, добре зіграв чи погано. Це трохи схоже на життя музиканта і, скажу вам, це приємне відчуття. Навіть якщо ти зіграв невдало, це не має значення. Іди тренуйся. Ти принаймні знаєш, що тобі треба тренуватися, працювати, і якщо ти граєш добре, то приходить упевненість, мотивація, натхнення. Визнаю, що таке життя класне. Іноді буває важко, бо постійні роз'їзди втомлюють. Я по собі це знаю. Та ось настав новий день, і знаєте, про що я думаю? Я ввійшов у першу десятку років десять тому, а тут переживаю все як уперше. Це ніби якийсь позатілесний досвід, майже не віриться, що все це відбувається зі мною. Я почуваюся дуже щасливим і, можливо, тому примудрюся досі грати, бо коли закінчиш кар'єру, всього цього вже не буде.

Несподіванка полягала в тому, що й сам Федерер не здогадувався, скільки всього нового чекатиме на нього попереду.

В аргентинське турне Федерер вирушив у тридцять один рік. Стільки було Піту Сампрасу, коли він виграв свій рекордний чотирнадцятий шлем — юс Оупен 2002 року. (Сампраса Федерер уважав рольовою моделлю.) Виявилось, що це був останній матч Сампраса (і міг би стати найпрекраснішим фіналом кар'єри, якби Сампрас не дочекав ще рік, перш ніж оголосити, що завершує).

Стефан Едберг, ще один герой юності для Федерера, завершив кар'єру в тридцять.

Однак Федерер, коли приїхав у Буенос-Айрес, не перебував на схилку кар'єри, як це могло здаватися більшості тенісних фахівців і шанувальників. Він гратиме на високому рівні ще добре десятиліття, натомість його тенісні ровесники підуть у бізнес, працюватимуть коментаторами або тренуватимуть молодших суперників Федерера.

По останніх сезонах Сампраса — 2001–2002 роки — було видно, що колосальні навантаження й постійний тиск даються знаки. «Піт закінчився, але Роджер зовсім з іншого тіста», — казав Пол Аннакон, а він тренував їх обох. «Постійні роз'їзди висмоктували з Піта енергію. А Роджер, навпаки, заряджався».

Якось Аннакон приїхав із Федерером на турнір АТП у Шанхаї. На другий день вони з командою сиділи в номері Федерера, аж раптом у двері постукали. Відчиняють — там китаянка.

Федерер пояснив, що це їхня вчителька китайської.

«Роджер сказав: вона приходитиме щодня на пів години, щоб ми вивчили кілька слів і могли стулити щось мандаринською», — розповідав Аннакон. «А я такий: “Чувак, я й англійською ледве говорю”. А Роджер: “Та ні, буде весело”. І йому це подобалося. Він хотів вивчити кілька фраз, щоб можна було подякувати китайським фанам, і з реготом слухав, як ми все це вимовляємо. Мало хто вміє так насолоджуватися поїздками, як Роджер».

Він був у своїй стихії: батько — швейцарець, мати — з Південної Африки (Роджера вперше привезли туди, коли йому було три місяці, в дитинстві він регулярно бував у Південній Африці). Самpras говорив тільки англійською. Федерер говорить французькою, англійською, німецькою, швейцарською німецькою, завдяки матері знає кілька слів на африкаанс плюс ще кілька лайливих слів шведською — колишній тренер Петер Лундгрєн постарався.

Федерер — швейцарець із прикордонного Базеля, він з дитинства звик перемикатися між різними культурними середовищами. Проте знайомство з певним трибом життя не означає, що ти його приймеш. Федерер такий відкритий до інших культур почасти тому, що тенісний чемпіон — за означенням мандрівник. І в тій машині в Аргентині йому було комфортно тому, що він усвідомлював — старі перемоги на кортах Вімблдону й Ролан Гарросу конвертувалися в щось дуже цінне й натхненне, про що він і мріяти не міг.

«Вони такі пристрасні, — казав він. — У Латинській Америці найгучніші фани у світі. Кричать, галасують, вони так щиро проявляють радість від того, що тебе побачили... Аж не віриться. Таке вже траплялося зі мною кілька разів, та загалом це рідкісне явище — мене обійняли й поцілували людей двадцять, просто доторкнутися до мене було для людей щастям».

Машину щільно обступили збуджені аргентинські фани, проте Федерер не відсів углиб салону, а навпаки, присунувся до вікна.

Я спитав, чи знає він англійське слово *jaded* — пересичений.

— Здається, чув, — невпевнено відповів він.

— Французькою це називається *blasé*. Коли переживаєш щось багато разів, воно вже тебе не тішить, як колись. Щось таке, напевно, відчував Б'єрн Борг, коли востаннє їхав із юс Оупен.

Боргу було тоді двадцять п'ять.

Федерер на хвилинку задумався.

— Це відбувається дуже швидко, — сказав він. — Ти думаєш: «З мене досить. Я більше цього не хочу. Я втомився». Саме цього я намагаюся уникнути за допомогою правильного розкладу, хороших емоцій, раціональних змін. Бо якщо постійно робити одне й те саме, не важливо що, то втомлюєшся. Тоді не має значення, наскільки незвичайне твоє життя. Тому такі турне, насичений тренувальний збір, хороша відпустка або кілька першокласних турнірів поспіль, хоча це буває дуже не просто, — усе це дає мені ресурс, заряджає енергією. У моєму випадку все просто.

Федереру йшов четвертий десяток, проте всупереч спортивній логіці й тенісним прецедентам він зберіг свіжість і бажання грати. Я спостерігав це і думав, що його вміння залишатися в моменті було, по суті, проявом обачності. Попри тиск з усіх боків, він був розслаблений і люб'язний, бо досить добре розумів себе і свій світ, щоб уникати небезпек, які могли збити компас.

Таке свідоме ставлення до життя пронизувало всю його спортивну кар'єру.

Завдяки Федереру теніс здавався чимось легким і невимушеним: просто вбиваєш ейс*, просто забігаєш під форхенд**,

* Ейс — подача навиліт, коли суперник навіть не зміг доторкнутися до м'яча. Тут і далі прим. пер. для тих, хто починає знайомитися зі світом тенісу.

** Форхенд — удар справа (для шувльги відповідно зліва).

а найголовніше — розслаблено височієш над жорстоким світом професійного спорту, ніби проблем не існує. Проте шлях Федерера від темпераментного підлітка з висвітленим волоссям і химерним відчуттям стилю до великого спортсмена — взірця елегантності і притомності — це результат волі, а не долі.

Ніхто не сумнівається, що природа наділила Федерера величезним талантом, але водночас він усе ретельно планує, добре засвоїв мистецтво самодисципліни, навчився працювати з рутинною і детально складає календар наперед.

«Зазвичай я більш-менш розумію, чим займатимуся наступні півтора року, і дуже добре уявляю найближчі дев'ять місяців, — розповів він мені в Аргентині. — Я знаю, що робитиму в понеділок перед Роттердамом або в суботу перед Індіан-Веллсом. Не по годинах, звісно, але загальне уявлення про день у мене є».

На корті Федерер майже не пітніє, але за красивою картинкою стоїть пекельна праця й великі сумніви в собі. Він грав через біль набагато частіше, ніж нам здається. Не бракувало в його кар'єрі і жорстоких поразок. Тут можна згадати два найграндіозніші вімблдонські фінали — 2008 року проти Рафаеля Надаля і 2019-го проти Новака Джоковича. Обидва матчі Федерер програв у п'яťох сетах, таких запеклих, що довелося застосувати нові правила чемпіонських тай-брейків*.

У нього були і гучні перемоги (двадцять три півфінали твш поспіль та понад сто титулів загалом), і не менш гучні поразки.

Це, поза сумнівом, наклало відбиток на образ Федерера — людини серед людей. Треба віддати йому належне: Федерер

* До останнього часу в п'яťому сеті Вімблдону тай-брейк не грали — гра йшла до стандартного відриву у два гейми. Через це окремі матчі дуже затягувалися (п'ятий сет у матчі Ізнер—Маю закінчився з історичним рахунком 70:68, у матчі Федерер—Роддік — з рахунком 16:14). Під тиском телевізійників запровадили чемпіонський тай-брейк при рахунку 12:12. Фінал 2019 року Федерер—Джокович — перший матч, у якому довелося вдатися до нового правила. Федерер програв з двох матчболів.